

(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद.)

४६८ सर्वोच्च न्यायालय अहवाल (१९९६) २ एस. सी. आर.

पंकज कुमार साहा

वि.

उपविभागीय अधिकारी, इस्लामपूर आणि इतर.

(न्या. रामास्वामी आणि न्या. जी. बी. पट्टनायक.)

अनुसूचित जाती आणि अनुसूचित जमाती आदेश, १९५० / अनुसूचित जाती
आणि अनुसूचित जमाती आदेश (सुधारणा) अधिनियम, १९७६ :

अजा /अज प्रमाणपत्र देणे - पश्चिम बंगालचे राज्य - सुनरी (साहा वगळून)
एक अनुसूचित जात - साहा जात राष्ट्रपतींनी जारी केलेल्या अधिसूचनेत सुनरीमधून
स्पष्टपणे वगळण्यात आली आहे - निर्णायक - न्यायालये केवळ राष्ट्रपतींनी जारी
केलेल्या अधिसूचनेकडे लक्ष देतील की अधिसूचनेत नाव आहे की नाही ? - ते त्यात
नसल्यास , दिलेले प्रमाणपत्र असंवैधानिक आहे - भारताचे संविधान, अनुच्छेद
३४१(१) आणि ३६६ (२४).

नित्यानंद शर्मा आणि अन्य विरुद्ध बिहार राज्य आणि इतर, जेटी (१९९६) २
एससी ११७, संदर्भित .

दिवाणी अपील अधिकारक्षेत्र : विशेष अनुमती याचिका (सी) क्र.४६८०/१९९६.

मूळ आदेश टी. क्र. २८७८/१९९२ विरुद्ध अपीलात, कलकत्ता उच्च न्यायालयाने दिनांक २५. ४. ९४ रोजी दिलेल्या न्यायनिर्णय आणि आदेशाविरुद्ध .

एस. बी. सन्याल आणि रंजन मुखर्जी, याचिकाकर्त्यांसाठी.

न्यायालाने पारित केलेला आदेश खालीलप्रमाणे आहे.

मूळ आदेश टी. क्रमांक २८७८/१९९२ मध्ये कलकत्ता उच्च न्यायालयाने दिनांक २५. ४. ९४ रोजी दिलेल्या आदेशाविरुद्ध हि विशेष अनुमती याचिका दाखल करण्यात आली आहे .

याचिकाकर्त्यांचा भाऊ अमल कुमार साहा याला १५ जानेवारी १९८२ रोजी अनुसूचित जातीचे प्रमाणपत्र देण्यात आले होते आणि याचिकाकर्त्याला २२ जानेवारी १९८२ रोजी प्रमाणपत्र देण्यात आले होते. मोठ्या भावाला दिलेले प्रमाणपत्र २० डिसेंबर १९८६ रोजी रद्द करण्यात आले होते. मोठ्या भावाने संविधानाच्या अनुच्छेद २२६ अन्वये रीट अर्जाद्वारे उच्च न्यायालयात धाव घेतली जो १९८८ चा सी. ओ. क्र. ७६२९ म्हणून नोंदणीकृत झाला. याचिकाकर्त्यांच्या भावाला निवेदन सादर करण्याचे निर्देश देऊन सदर रिट अर्ज निकाली काढण्यात आला. १८ डिसेंबर १९९१ रोजीच्या आदेशाने भावाचे निवेदनही नाकारण्यात आले. याचिकाकर्त्याला ६ जानेवारी १९९२ रोजी नोटीस बजावून त्यांना दिलेले प्रमाणपत्र रद्द का करण्यात येऊ नये याचे कारण दाखवण्यासाठी बोलावण्यात आले. याचिकाकर्त्याने प्राधिकरणासमोर हजर राहून कारणे दाखवली. शेवटी, ९ जुलै १९९२ च्या आदेशानुसार, प्रमाणपत्र रद्द करण्यात

आले होते. याचिकाकर्त्याच्या मोठ्या भावाने रिट याचिका दाखल करून त्यांचे प्रमाणपत्र रद्द करण्याच्या आदेशाला आव्हान दिले, जे अद्याप प्रलंबित आहे. परंतु याचिकाकर्त्याची रिट याचिका रद्द करण्याच्या आदेशाला आव्हान देणारी याचिका विद्वान एकल न्यायाधीशांनी २७ ऑगस्ट १९९२ रोजी फेटाळली आणि २५ एप्रिल १९९४ रोजी खंडपीठाने अपील रद्द केले. त्यामुळे ही विशेष अनुमती याचिका.

जेव्हा हे प्रकरण शेवटच्या प्रसंगी समोर आले तेव्हा आम्ही विद्वान वकिलांना संविधानाच्या अनुच्छेद ३४१(१) अन्वये प्रसिद्ध केलेली राष्ट्रपती अधिसूचना सादर करण्याचे निर्देश दिले होते, जी अभिलेखाचा भाग बनवण्यात आली आहे. हे उघड करते की पश्चिम बंगाल राज्याच्या संदर्भात, बाब क्रमांक ५७ सुनरी (साहा वगळून) अनुसूचित जाती म्हणून घोषित करण्यात आली आहे. याचिकाकर्त्याचे नाव साहा असल्याचे मान्य करण्यात आले आहे. त्यांनी सुनरी, या अनुसूचित जातीच्या दर्जावर दावा केला आहे .

अनुच्छेद ३६६ (२४) "अनुसूचित जाती" ची व्याख्या करते, अशा जाती, वंश किंवा जमाती किंवा अशा जाती, वंश किंवा जमातीमधील भाग किंवा गट ज्या संविधानाच्या उद्देशासाठी अनुच्छेद ३४१ नुसार अनुसूचित जाती समजल्या जातात. अनुच्छेद ३४१(१) मध्ये अशी तरतूद आहे की राष्ट्रपती कोणत्याही राज्य किंवा केंद्रशासित प्रदेशाच्या संदर्भात आणि जेथे ते राज्य आहे, तेथील राज्यपालांशी

सल्लामसलत केल्यानंतर, सार्वजनिक अधिसूचनेद्वारे, जाती, वंश किंवा जमाती किंवा जाती, वंश किंवा गटांमधील काही भाग किंवा गट विनिर्दिष्ट करू शकतात ज्या या संविधानाच्या उद्देशांसाठी त्या राज्य किंवा केंद्रशासित प्रदेशाच्या संबंधात अनुसूचित जाती मानल्या जातील, परिस्थितीनुसार .

असे दिसून येते की या अधिकाराचा वापर करताना, राष्ट्रपतींनी सार्वजनिक अधिसूचना जारी केली होती ज्याला अनुसूचित जाती आणि अनुसूचित जमाती आदेश, १९५० म्हटले जाते आणि अनुसूचित जाती आणि अनुसूचित जमाती आदेश (सुधारणा) अधिनियम, १९७६ नंतर १९७६ मध्ये त्यात सुधारणा करण्यात आली आहे. आधी सूचित केल्याप्रमाणे, पश्चिम बंगाल राज्याच्या उद्देशाने सुनरी (साहा वगळून) ही अनुसूचित जात आहे. याचिकाकर्त्याने साहा यांचे नाव मान्य केले आहे. एका शतकाहून अधिक काळ याचिकाकर्त्यांचे कुटुंब हे जातीने साहा असल्याचे अधिकाऱ्यांना आढळून आले. राष्ट्रपतींनी राज्यपालांशी सल्लामसलत केल्यानंतर साहा या मद्य व्यावसायिक समुदायाला अनुसूचित जातीच्या यादीतून वगळले आहे. सुनरी नावाच्या काही अनुसूचित जातींनी टॅपिंग हा व्यवसाय म्हणून स्वीकारला असला तरी, त्यांना अस्पृश्यतेचा त्रास होतो, तर साहा मद्य व्यावसायिक समुदाय यासारखे आंध्र प्रदेशातील सेठी बळीजा, एडिगल किंवा गौडा अनुसूचित जाती नाहीत. याचिकाकर्त्यांना दिलेल्या नोटीसमध्ये तपशील देण्यात आले होते आणि अधिकाऱ्यांसमोर सादर केलेले अभिलेख सक्षम प्राधिकाऱ्याने विचारात घेतले होते,

ज्याने मान्य केले की साहा ह्या अनुसूचित जाती नाहीत आणि त्यामुळे त्यांना सुनरीज मानले जाऊ शकत नाही. नित्यानंद शर्मा आणि अन्य विरुद्ध बिहार राज्य आणि इतर., जेटी (१९९६) २ एससी ११७ मध्ये नुकत्याच दिलेल्या न्यायनिर्णयात, तीन न्यायाधीशांच्या खंडपीठाने न्यायिक पुनरावलोकनाची व्याप्ती आणि जातीच्या समानार्थी शब्दांच्या प्रश्नावर जाण्यासाठी न्यायालयाच्या अधिकाराचे परीक्षण केले होते.

हा आता प्रस्थापित झालेला कायदा आहे की जरी अनुसूचित जाती किंवा जमातीचा दर्जा सांगणारी जात प्रत्यक्षात १९७६ च्या अधिनियमानुसार सुधारित राष्ट्रपतींच्या अधिसूचनेत समाविष्ट होती की नाही हे शोधण्यासाठी मर्यादित प्रमाणात पुरावे मान्य केले जात असेल तरी न्यायालयाला अनुसूचित जाती किंवा अनुसूचित जमातीमध्ये समाविष्ट करणे किंवा वगळणे किंवा पर्यायी करणे किंवा समानार्थी शब्द घोषित करण्याचा अधिकार नाही. न्यायालये केवळ राष्ट्रपतींनी जारी केलेल्या अधिसूचनेकडे लक्ष देतील की अधिसूचनेत नाव आहे की नाही ? पश्चिम बंगाल राज्याच्या संदर्भात राष्ट्रपतींनी जारी केलेल्या अधिसूचनेत अधिसूचित केलेली अनुसूचित जात - सुनरीमधून साहा जात स्पष्टपणे वगळण्यात आली आहे, जी निर्णायक आहे. त्यामुळे याचिकाकर्त्याला देण्यात आलेले प्रमाणपत्र हे स्पष्टपणे असंवैधानिक आणि संविधानाची फसवणूक आहे. याचिकाकर्त्याला अनुसूचित जातीचा मानला जाऊ शकत नाही.

त्यानुसार विशेष अनुमती याचिका फेटाळली आहे.

याचिका फेटाळली.

XXX

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाचा मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/तिच्या मातृभाषेत त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही. तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणीकरिता वैध मानला जाईल.

XXX